

НАН УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ В.К. МАМУТОВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»
(ДУ «ІСПД ІМЕНІ В.К. МАМУТОВА НАН УКРАЇНИ»)**

СЕРЄБРЯК СТАНІСЛАВ ВАДИМОВИЧ

(підпис)

УДК 346.5:334.7
(індекс)

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ
ГОСПОДАРЮВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2023

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису.

Робота виконана в Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» (м. Київ).

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України
УСТИМЕНКО Володимир Анатолійович,
Державна установа «Інститут
економіко-правових досліджень імені
В.К. Мамутова Національної академії наук
України», директор (м. Київ).

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
ПОДЦЕРКОВНИЙ Олег Петрович,
Національний університет «Одеська юридична
академія» МОН України, в.о. завідувача кафедри
господарського права і процесу (м. Одеса);
доктор юридичних наук, професор
ПОЄДИНОК Валерія Вікторівна,
Навчально-науковий інститут права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічного права та
економічного судочинства (м. Київ);
доктор юридичних наук, професор
КОВАЛЬ Ірина Федорівна,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса МОН України, декан
юридичного факультету (м. Вінниця).

Захист відбудеться «17» лютого 2024 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» (зала засідань, бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032).

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті https://www.iepd.kiev.ua/?page_id=14253 та в бібліотеці Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» за адресою: к. 202, бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Наталія ЄРЕМСЬВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Військова агресія з боку Російської Федерації призвела до зміни економічної парадигми України, характерними рисами якої є об'єктивна нерівність стартових умов функціонування суб'єктів господарювання та органів управління у регіонах, яка у повоєнний період суттєво поглибитися. Водночас, процеси євроінтеграції та децентралізації, що відбуваються в Україні, передбачають трансформацію доктринальних підходів до правового регулювання господарської діяльності у бік посилення пріоритету ринкових факторів впливу, насамперед, конкуренції, та підвищення ролі територіальних громад, органів місцевого самоврядування та органів регіонального управління у вирішенні завдань відповідного рівня. Зазначені фактори обумовлюють актуальність пошуку теоретичних моделей, у рамках яких є можливим оптимальне поєднання захисту конкуренції та диференційованого підходу до правового регулювання господарських відносин.

Спеціальний режим господарювання як інститут господарського права покликаний сприяти процесам господарювання на мікро-, мезо- і макрорівні через окремі засоби правового регулювання, формуючи відповідні зв'язки й відносини між органами державної влади й місцевого самоврядування з однієї сторони та суб'єктами господарювання з іншої. Важливість таких відносин обґрунтовується світовими трендами, які передбачають ефективне державне регулювання економічних процесів на користь суспільства, де спеціальний режим господарювання виступає драйвером соціально-економічних трансформацій.

В умовах децентралізації влади та розбудови місцевого розвитку суб'єкти господарювання ще більше стають рушійною силою та впливають на економіку регіонів України. Безсумнівно, суб'єкти господарювання мають змогу обирати найбільш придатний для себе режим провадження господарської діяльності серед тих, що пропонує держава. Встановлення законодавцем режимів ведення господарської діяльності має на меті досягнення оптимального балансу інтересів держави та бізнесу.

Україна, як і інші європейські країни, має як позитивний, так і негативний досвід функціонування спеціальних правових режимів господарювання у мирний час ведення господарської діяльності. Зазначена проблематика отримала належне теоретичне підґрунтя, проте комплексних досліджень спеціальних режимів господарювання у військовий та повоєнний час не здійснювалося.

У липні 2022 року Верховною Радою України внесено зміни до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій, зокрема, скасовано положення щодо особливостей здійснення господарської діяльності на територіях пріоритетного розвитку (ст. 415 Господарського кодексу України) та визначено інші функціональні типи територій. Втім, недостатня теоретична

розробленість відповідних питань стосовно повоєнного часу гальмує подальший розвиток спеціального законодавства.

Розв'язання проблем, які порушені в роботі, сприятиме формуванню правового регулювання запровадження спеціальних правових режимів господарювання у воєнний та повоєнний час.

Питання правового регулювання спеціального режиму господарювання та проблеми, дотичні до даної тематики, досліджували у своїх наукових працях такі вчені, як: А.В. Басов, О.А. Беляневич, Ю.А. Богач, П.П. Богуцький, Л.В. Вакарюк, С.О. Гуткевич, Р.А. Джабраїлов, Г.Д. Джумагельдієва, Г.Л. Знаменський, К.В. Зубенко, О.О. Квасніцька, М.С. Кельман, Р.С. Кірін, Н.В. Коваленко, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.О. Кузніченко, С.Л. Лисенков, В.К. Малолітнева, В.К. Мамутов, Т.П. Мінка, В.Г. Олюха, І.Г. Оніщенко, В.А. Паламарчук, О.П. Подцерковний, В.В. Поєдинок, П.М. Рабінович, К.Ю. Редько, В.В. Сідляр, А.В. Смітюх, О.Ф. Скакун, Г.М. Теплицький, Л.В. Томаш, О.О. Усенко, В.А. Устименко, В.В. Хахулін, Л.В. Хомко, В.М. Хілько, О.В. Шаповалова, В.С. Щербина та інші.

Проблематика правового регулювання спеціального режиму господарювання досліджувалась також фахівцями у галузі загальної теорії держави й права, господарського права, порівняльного правознавства, інших галузевих правових наук, економіки, соціології, політології, філософії тощо

У той же час, враховуючи зміни державної економічної політики в Україні, зокрема і через війну, виникає потреба у оновленні наукового підходу до розуміння спеціальних режимів господарювання, що зумовлює актуальність наукового аналізу широкого кола питань, пов'язаних із правовим регулюванням спеціальних режимів господарювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» за темами: «Утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві на засадах правового регулювання економіки» (№ ДР 0122U001715) на 2022-2024 рр., «Розбудова територій пріоритетного розвитку в умовах збройного конфлікту: оцінка результативності та ефективності» (№ ДР 0122U002121) на 2022-2024 рр., у межах яких досліджено особливості функціонування спеціального режиму господарювання у сучасних умовах розвитку держави з урахуванням досвіду правового регулювання економічного розвитку європейських країн у післявоєнний період та розбудови територій з особливим режимом економіки після збройного конфлікту.

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертаційного дослідження є розвиток теоретичних положень щодо правового регулювання спеціального режиму господарювання та розробка концептуальних засад запровадження нових спеціальних правових режимів господарювання в контексті трансформації державної економічної політики в умовах воєнного стану.*

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішено такі комплексні завдання:

досліджено теоретичні підходи до розуміння сутності спеціального режиму господарювання як економіко-правової категорії;

визначено архітектуру спеціального режиму господарювання та його місце в системі господарського законодавства;

проаналізовано досвід використання спеціального режиму господарювання в європейській правовій парадигмі;

здійснено компаративний аналіз актів правового регулювання спеціального режиму господарювання;

визначено особливості становлення та розвитку законодавства України про спеціальні режими господарювання в умовах воєнного стану;

надано правову характеристику засобам державного регулювання господарської діяльності в умовах спеціального режиму господарювання;

надано характеристику правовим засобам стимулювання господарської діяльності для відновлення економіки держави;

проведено економіко-правовий аналіз результатів запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні (на прикладі територій пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон);

здійснено правовий аналіз ризиків запровадження спеціального режиму господарювання;

охарактеризовано нормативно-правове забезпечення оцінки економічних збитків через війну стосовно спеціального режиму господарювання;

обґрунтовано методичний підхід до оцінювання економічних та соціальних втрат на постраждалих територіях України;

встановлено економіко-правові передумови запровадження спеціального режиму господарювання на постраждалих територіях України;

охарактеризовано нормативно-правове забезпечення спеціального режиму господарювання в контексті трансформації державної економічної політики в умовах воєнного стану;

виокремлено основні етапи інтеграції нормативно-правового забезпечення спеціальних режимів господарювання у правове забезпечення державної економічної політики;

обґрунтовано використання економіко-правового інструментарію спеціальних режимів господарювання на засадах сталого розвитку;

визначено напрями вдосконалення правового регулювання спеціальних правових режимів господарювання крізь призму розвитку цифрової економіки;

запропоновано концепт формування нових спеціальних правових режимів господарювання на засадах цифровізації.

Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування та запровадження спеціальних правових режимів господарювання.

Предметом дослідження є концептуальні засади правового регулювання спеціального режиму господарювання.

Методи дослідження. Методологічною основою проведеного дослідження є загальнотеоретичні та міжгалузеві методи наукового пізнання, застосування яких зумовлюється системним підходом, що дало можливість досліджувати проблеми в єдності їх економічного змісту та юридичної форми. Зокрема, за допомогою *гносеологічного методу* дослідження було з'ясовано поняття, види й складові спеціального режиму господарювання, а також його господарсько-правову природу (підрозділи 1.1 і 1.2). *Фасетний метод* покладено в основу класифікації територій з особливими умовами господарювання та економічних злочинів (підрозділи 1.2 і 3.2). *Метод узагальнення* дозволив систематизувати досвід використання спеціального режиму господарювання в європейській правовій парадигмі (підрозділ 1.3). Використання *методу компаративного аналізу* дало змогу провести порівняння актів правового регулювання спеціального режиму господарювання та засобів державного регулювання господарської діяльності (підрозділи 2.1, 2.2 та 2.3). Для надання правової характеристики інструментів стимулювання господарської діяльності для відновлення економіки держави було використано *формально-юридичний метод* (підрозділ 2.4). Завдяки *аналітичному методу* було визначено результати запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні та проведено класифікацію господарських правопорушень та економічних злочинів (підрозділи 3.1 і 3.2). *Міждисциплінарний підхід* було використано при проведенні правового аналізу ризиків та економічних результатів запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні (підрозділи 3.1 і 3.2). *Структурно-логічний метод* було застосовано для формування методичного підходу до оцінювання економічних та соціальних втрат на локальних територіях (підрозділ 3.4). *Порівняльно-правовий метод* покладено в основу аналізу нормативно-правового забезпечення оцінювання економічних збитків через війну (підрозділів 3.4 і 3.5). За допомогою *системного аналізу* сформовано концептуальні засади запровадження нових спеціальних правових режимів господарювання (підрозділи 4.1 і 4.2). *Формально-логічний метод* дав змогу розробити концепт формування спеціальних правових режимів господарювання на засадах цифровізації економіки (підрозділ 4.3).

Теоретичною основою дослідження, крім робіт вищезазначених учених, слугували наукові праці вітчизняних та іноземних правників, зокрема: В.Е. Вахим, О.М. Вінник, О.О. Єгорова, П.В. Жук, О.Р. Зельдіна, Д.Д. Коссе, Л.В. Крупа, А.В. Матвеєва, С.В. Мостовенко, О.С. Олійник, В.І. Пила, Я. В. Петруненко, О.С. Чмир, В.В. Чайковська.

Емпіричну базу дослідження склали чинні нормативно-правові акти України та Європейського Союзу, матеріали судової практики, звіти органів центральної, регіональної та місцевої влади, офіційні статистичні та аналітичні дані з досліджуваної проблематики.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що на основі системного дослідження правового регулювання спеціального режиму господарювання обґрунтовано теоретичні положення і запропоновано концепт

формування нових спеціальних правових режимів господарювання на засадах цифровізації економіки.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному.

Уперше:

визначено архітектуру спеціального режиму господарювання як інституту господарського права, фундамент якої становлять ключові його елементи, такі як види й типи, цілі, принципи та функції, сукупність яких дозволила встановити особливості структурної будови спеціального режиму господарювання, які обумовлюються характеристиками функціональних типів територій;

розкрито економіко-правові передумови запровадження спеціального режиму господарювання на постраждалих територіях України за допомогою відкритих даних бюджетної системи України (openbudget), що дозволило встановити наявність розбалансованості соціально-економічної сфери у досліджених регіонах (Київському, Чернігівському, Сумському, Харківському, Луганському, Донецькому, Запорізькому і Одеському) через військові дії та визначити потенційні регіони-претенденти на запровадження спеціального режиму господарювання після повної деокупації;

обґрунтовано економіко-правовий інструментарій спеціальних режимів господарювання у контексті трансформації державної економічної політики України на засадах сталого розвитку, до якого віднесено засоби інвестиційно-інноваційного, фінансового, організаційно-правового впливу (фінансовий лізинг, аутсорсинг, краудфандинг, револьверні фонди, соціальне підприємництво, інформаційний супровід і координація господарської діяльності) та виділено інституційну складову спеціальних режимів господарювання, а саме індустріальні парки, агенції місцевого економічного розвитку, центри залучення інвестицій, бізнес-інкубатори, кооперативи, кластери;

запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання спеціальних правових режимів господарювання крізь призму розвитку цифрової економіки, а саме за результатами досліджених кейсів і регіональних програм інформатизації визначено елементи проєкту «Цифрова держава» (електронний бізнес, електронна транспортна система, електронна освіта), які також можуть бути складовими нових спеціальних правових режимів господарювання;

запропоновано концепт формування нових спеціальних правових режимів господарювання на засадах цифрової економіки, який представляє собою сукупність елементів та логіку обґрунтування доцільності запровадження нових спеціальних правових режимів господарювання на різних функціональних типах територій;

обґрунтовано доцільність запровадження заохочувально-обмежувального спеціального правового режиму господарювання на територіях з особливими умовами для розвитку (деокуповані території окремих районів Луганської і Донецької областей та територія Автономної республіки Крим) через їх

відірваність від правового та економічного простору України, що сприятиме стимулюванню господарської діяльності в умовах існуючих обмежень (природних, демографічних, міжнародних, безпекових) щодо використання потенціалу цих територій;

аргументовано необхідність запровадження моніторингу результатів функціонування спеціальних правових режимів господарювання, визначено його принципи й ключові показники та здійснено їх систематизацію за предметним критерієм.

Удосконалено положення щодо:

сутності спеціального режиму господарювання шляхом уточнення, що ним є правовий режим, який запроваджує особливий порядок здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, щодо певного кола осіб, який характеризується пільговою, обмежувальною або змішаною направленістю правового впливу на господарські відносини для досягнення визначеної мети соціально-економічного розвитку;

економіко-правової характеристики спеціального режиму господарювання із виділенням загальноприйнятих ознак, головних комплементарних складових спеціального режиму господарювання (види економічної діяльності, територіальний підхід, терміни і пільги) та етапи розвитку законодавства про спеціальні (вільні) економічні зони і території пріоритетного розвитку;

визначення особливостей регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану на основі аналізу змістовного наповнення нормативно-правових актів щодо здійснення господарської діяльності у період дії воєнного стану та доцільності запровадження спеціального правового режиму господарювання, різновиди якого залежатимуть від форм та засобів підтримки суб'єктів господарювання державою та міжнародними партнерами, насамперед країнами-членами Європейського Союзу;

обґрунтування шляхів розвитку законодавства України про порядок здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану на основі виокремлення факторів впливу (стримуючих та розвиваючих) та принципів співпраці між Україною й європейськими країнами під час війни;

правової характеристики засобів державного регулювання господарської діяльності, що дозволило поділити їх на два види: засоби дозвільного характеру (ліцензування, патентування і квотування, технічне регулювання, застосування нормативів та лімітів) та стимулюючого характеру (державне замовлення, регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, а також надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій);

характеристики засобів стимулювання господарської діяльності у спеціальних режимах господарювання, які мають чітко виражений стимулюючий характер для ведення господарської діяльності (державне замовлення; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій) та

визначено економіко-правовий аспект форм й цілей державної підтримки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану;

підходу до економіко-правового аналізу результатів запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні, що дозволило встановити наявність контроверсійної оцінки ефективності функціонування територій пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон на проблемних (депресивних) територіях України;

методичного підходу до оцінювання економічних та соціальних втрат на певних територіях, на яких може бути запроваджено спеціальний режим господарювання, зокрема, визначено складові методики оцінки шкоди та збитків, завданих збройною агресією проти України, а саме: терміни, мету, напрями, інформаційну базу, результат проведення оцінки збитків, оцінку збитків, звіт про оцінку збитків, виконавців;

нормативно-правового забезпечення спеціального режиму господарювання в контексті трансформації державної економічної політики через війну, яка спрямована на модернізацію господарських процесів і явищ з метою подолання наслідків військових дій на певних локальних територіях регіонів й районів та визначення територій, на яких може бути запроваджений спеціальний режим господарювання в залежності від їх соціально-економічного стану;

обґрунтування етапів, принципів, напрямів трансформації державної політики у сфері спеціальних режимів господарювання в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, зокрема встановлено, що формується підхід до запровадження спеціальних режимів господарювання переважно за територіальним критерієм.

Отримали подальший розвиток положення щодо:

класифікації видів спеціальних режимів господарювання, зокрема за допомогою територіального критерію виокремлено території/зони, де запроваджено заохочувально-обмежувальні заходи (спеціальні економічні зони, вільна митна зона, експортна зона, транзитна зона, технополіс, зона вільної торгівлі, митний союз, індустріальний парк і транскордонний індустріальний парк);

місця спеціального режиму господарювання в системі господарського права шляхом обґрунтування його змістовного зв'язку із господарсько-правовим інститутом підприємництва та функціонального зв'язку з інститутами правового забезпечення зовнішньоекономічної, інвестиційної, інноваційної, діяльності та митним й податковим правом, які мають найбільший рівень інтеграції у систему господарського права;

використання спеціального режиму господарювання в європейській правовій парадигмі як інструменту державної економічної політики, в тому числі наголошено, що застосування виключно стимулюючих правових засобів, зокрема, податкових та/або митних пільг, має обмежену ефективність у досягненні мети відновлення економічного потенціалу депресивних (проблемних) територій;

обґрунтування необхідності актуалізації спеціального режиму господарювання шляхом запровадження комплексної моделі його правового регулювання замість наявної розгалуженої моделі для активізації господарської діяльності відповідно до європейської практики та подолання недоліків, що заважають подальшій еволюції національного законодавства;

ризиків запровадження спеціальних режимів господарювання як для держави, так і суб'єктів господарювання, із диференціацією на загальні (майнові, виробничі і торгівельні) та спеціальні (низька ефективність державних гарантій прав суб'єктів господарювання, активізація кібератак (кіберризиків));

нормативно-правового забезпечення оцінки економічних збитків через війну як однієї з умов запровадження спеціального режиму господарювання шляхом встановлення спрямованості чинних методик (методичних підходів) до оцінки економічних збитків, завданих збройною агресією Російської Федерації, на визначення загальної суми збитків від війни без врахування територіального аспекту.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені концептуальні засади запровадження спеціальних правових режимів господарювання в контексті трансформації державної економічної політики через війну можуть бути використані у процесі подальшого дослідження проблем імплементації норм господарського права та суміжних галузей. Сформульовані в дисертаційній роботі положення, висновки і пропозиції можуть бути використані в науково-дослідній роботі, в освітньому процесі та в практичній діяльності органів влади та суб'єктів господарювання.

Практична цінність результатів дисертаційної роботи для правотворчої та правозастосовної роботи підтверджена Комітетом з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин Верховної ради України. (Довідка від 16.05.2023 р. № 105д9/10-2023/104130).

Пропозиції щодо можливості та доцільності запровадження заохочувально-обмежувальних спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання на деокупованих окремих районах Луганської області враховані у поточній роботі Луганської обласної державної адміністрації (Довідка від 12.06.2023 р. № 0902-12-0992).

Положення та висновки дисертаційної роботи мають значення для суб'єктів господарювання та відповідають Плану відновлення України. Розробка та створення ефективних механізмів регулювання й функціонування спеціальних режимів провадження господарської діяльності в умовах антикризового регулювання мають практичну цінність та рекомендовані до використання ТОВ «МР ТРЕЙД» (Довідка від 15.03.2023 р. № 15-03/23-1).

Результати наукового дослідження використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Господарське право та процес», «Міжнародне економічне право», «Проблеми теорії права та юридичної практики», «Адаптація національного законодавства до вимог сталого розвитку» в

Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України МОН України. (Довідка від 07.04.2023 р. № 266/19).

Наукову цінність результатів дисертаційної роботи підтверджує Свідоцтво №115745 про реєстрацію авторського права, яке видано Державною організацією «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» 12 січня 2023 року.

Особистий внесок здобувача. Дисертація являє собою самостійно виконану наукову працю. Висновки та пропозиції, що становлять наукову новизну дисертації, розроблені автором самостійно на основі аналізу наукових публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, законодавства України та інших країн, звітів органів центральної, регіональної та місцевої влади, офіційних статистичних даних з досліджуваної проблематики. Особистий внесок у публікаціях, виконаних у співавторстві, вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Одержані узагальнення та висновки були оприлюднені дисертантом на міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: VI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні дослідження у світовій науці» (м. Львів, 4-6 вересня 2022 р.); Науково-практична конференція «Реформування законодавства в контексті проведення державних реформ» (м. Запоріжжя, 16-17 вересня 2022 р.); I Міжнародна науково-практична конференція «Наука і техніка: проблеми, перспективи та інновації» (м. Осака, 19-21 жовтня 2022 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах» (м. Рівне, 10 січня 2023 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток України в умовах мілітарного впливу: соціально-правові, економічні та екологічні аспекти» (м. Київ, 28 березня 2023 р.); VI Міжнародна науково-практична конференція «Innovations and prospects in modern science» (м. Стокгольм, 5-7 червня 2023 р.); 7 Міжнародна науково-практична конференція «Modern problems of science, education and society» (м. Львів, 11-13 вересня 2023 р.); Науково-практична конференція «Сталий розвиток держави і права в умовах глобалізаційних процесів» (м. Хмельницький, 15-16 вересня 2023 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у 41 наукових працях, з-поміж яких: розділи у двох колективних монографіях; 10 статей у наукових періодичних виданнях інших держав (7 з яких включено до міжнародних наукометричних баз Scopus та/або Web of Science); 21 стаття у вітчизняних наукових фахових виданнях; 8 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 26,88 д.а., з яких особисто автору належить – 22,53 д.а.

Структура дисертації зумовлена метою й завданнями дослідження та складається з титульного аркуша; анотації, викладеної українською та англійською мовами; змісту; основної частини, що містить: вступ, чотири розділи, які охоплюють сімнадцять підрозділів, висновків до кожного розділу

та загальних висновків; списку використаних джерел і п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 523 сторінки, з яких основного тексту – 444 сторінки. Список використаних джерел налічує 452 найменування і становить 62 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційного дослідження; висвітлено зв'язок з науковими програмами, планами, темами; проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми; окреслено мету та завдання дослідження; сформульовано об'єкт і предмет, основні методологічні підходи до дослідження; наукову новизну та теоретичне і практичне значення роботи; наведено відомості про апробацію та публікації результатів дослідження; його структуру.

Розділ 1 «Теоретичні засади спеціального режиму господарювання» складається з трьох підрозділів, присвячених дослідженню наукових підходів до розуміння сутності спеціального режиму господарювання, аналізу архітекtonіки спеціального режиму господарювання, його місця в системі господарського права та досвіду використання спеціального режиму господарювання в європейській правовій парадигмі.

У *підрозділі 1.1 «Сутність спеціального режиму господарювання як економіко-правової категорії»* доводиться, що категорія «спеціальний режим господарювання» має комплексний характер, який обумовлюється його економіко-правовою природою й комплексом економічних і правових заходів щодо врегулювання господарських відносин та забезпечення реалізації важливих завдань економічного й правового характеру. Наголошено, що спеціальний режим господарювання має також і унікальний характер, реалізація якого здатна чинити позитивний вплив на економічні відносини в суспільстві, що обумовлюється метою запровадження такого режиму – віднайти оптимальний баланс між інтересами держави та бізнесу. Проведено аналіз теоретичних підходів до розуміння сутності спеціального режиму господарювання та виокремлено інституційний, інструментальний, змістовний, територіально-галузевий і міждисциплінарний підходи.

За результатами аналізу теоретичних напрацювань закордонних і вітчизняних вчених у сфері проблематики запровадження спеціального режиму господарювання уточнено визначення спеціального режиму господарювання, зокрема, під ним пропонується розуміти правовий режим, який запроваджує особливий порядок здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, щодо певного кола осіб, який характеризується пільговою, обмежувальною або змішаною направленістю правового впливу на господарські відносини для досягнення визначеної мети щодо соціально-економічного розвитку. Уточнене визначення покладено в основу дисертаційної роботи.

У *підрозділі 1.2 «Архітектоніка спеціального режиму господарювання та його місце в системі господарського права»* виявлено, що спеціальний режим господарювання має складну архітектоніку, фундамент якої становлять такі ключові елементи: види, типи, цілі, принципи, функції та зауважено, що особливості структурної будови спеціального режиму господарювання пов'язані з характеристиками функціональних типів територій, тобто з соціально-економічним станом регіонів, районів та територій, на яких розміщені територіальні громади.

Акцентовано, що орієнтація на територіальний підхід спеціальних правових режимів господарювання обумовлюється положеннями сучасної державної регіональної політики, тому за допомогою фасетного методу уточнено класифікацію видів спеціальних правових режимів господарювання за територіальним критерієм та виокремлено десять територій/зон: 1) території, де запроваджено заохочувально-обмежувальні заходи (санітарно-захисні, водоохоронні зони, зони санітарної охорони, території і об'єкти природно-заповідного фонду України, курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні та інші території і об'єкти, що особливо охороняються), 2) спеціальні економічні зони, 3) вільна митна зона, 4) експортна зона, 5) транзитна зона, 6) технополіс, 7) зона вільної торгівлі, 8) митний союз, 9) індустріальний парк і 10) транскордонний індустріальний. Також виокремлено дві групи цілей спеціального правового режиму господарювання: загальні (сприяють вирішенню загальної, стратегічно важливої проблеми) й спеціальні (спрямовані на вирішення окремих проблем у межах відповідних стратегічних цілей). Зауважено, що обґрунтоване визначення цілей у преамбулі при розробці нормативно-правових актів сприятиме підвищенню ефективності цілепокладання та ціледосягнення.

Встановлено, що до загальних принципів спеціального режиму господарювання віднесено такі, які забезпечують його фундаментальні аспекти як інституту господарського права (принципи законності, правової рівності, об'єктивності, гласності, доцільності, системності, поєднання прав та обов'язків та ін.), а до спеціальних принципів – такі, що відображують ті чи інші властивості видів спеціального режиму господарювання відповідно до території його запровадження, окремої галузі економіки, щодо певного кола осіб. До загальних функцій спеціального режиму господарювання віднесено гарантуючу та мотиваційну, а до спеціальних – стабілізаційно-захисну та стимулюючу.

Обґрунтовано, що спеціальний режим господарювання посідає важливе місце серед господарсько-правових інститутів і грає важливу роль у забезпеченні функціонування й розвитку споріднених підгалузей господарського права. У роботі доводиться найбільш міцний зв'язок спеціального режиму господарювання з господарсько-правовим інститутом підприємництва, який має визначальне значення для останнього з огляду на його юридичну природу, а найбільш спорідненими виступають функціональні зв'язки спеціального режиму господарювання з інститутами правового

забезпечення зовнішньоекономічної, інвестиційної, інноваційної діяльності та митним й податковим правом, які мають найбільший рівень інтеграції у систему господарського права.

У *підрозділі 1.3 «Досвід використання спеціального режиму господарювання в європейській правовій парадигмі»* досліджено європейський досвід використання спеціального режиму господарювання, який свідчить про його придатність слугувати інструментом державної економічної політики, спрямованої на відновлення економічного потенціалу депресивних (постраждалих) територій за умови оптимального поєднання засобів регулюючого впливу, стимулюючого та обмежувального характеру.

Зазначено, що незбалансованість як економіко-правових, так і організаційно-правових складових спеціального режиму господарювання негативно позначається на ефективності його застосування та не сприяє досягненню цілей його впровадження.

У роботі зазначено, що аналіз практики застосування спеціальних режимів господарювання у деяких країнах ЄС (Італії, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Португалії, Франції) свідчить про фрагментарну ефективність використання у механізмі спеціального режиму господарювання засобів стимулюючого впливу, зокрема, податкових та/або митних пільг за відсутності обмежувальних засобів впливу, що не сприяє досягненню мети – відновлення економічного потенціалу депресивних (проблемних) регіонів.

Особлива увага приділена досвіду застосування спеціальних режимів господарювання у Хорватії, де вони успішно використовувалися для економічного відновлення деокупованих територій, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. У процесі вдосконалення правового регулювання спеціальних режимів господарювання в Україні запропоновано враховувати досвід Хорватії в частині вчасного запровадження спеціальних режимів господарювання та застосування виключно стимулюючих засобів.

Розділ 2 «Правове регулювання спеціального режиму господарювання в Україні» складається з чотирьох підрозділів, присвячених компаративному аналізу актів правового регулювання спеціального режиму господарювання, дослідженню особливостей розвитку законодавства України про спеціальні режими господарювання в умовах воєнного стану, правових характеристик засобів державного регулювання та стимулювання господарської діяльності в умовах спеціального режиму господарювання.

У *підрозділі 2.1 «Компаративний аналіз актів правового регулювання спеціального режиму господарювання»* здійснено правовий аналіз видів спеціального режиму господарювання, які виокремлено за територіальною ознакою: спеціальних (вільних) економічних зон, територій пріоритетного розвитку (положення щодо яких нині втратили свою чинність), виключної (морської) економічної зони, здійснення господарської діяльності на державному кордоні України, в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються. Визначено чотири хронологічні етапи розвитку законодавства про спеціальні (вільні) економічні

зони і території пріоритетного розвитку та надано їм економіко-правову характеристику. Підкреслено, що на сучасному етапі правове регулювання спеціального режиму господарювання характеризується його невідповідністю соціально-економічним умовам, які склалися внаслідок військової агресії з боку РФ, що унеможлиблює використання законодавства з цих питань ані в поточному періоді, ані в майбутньому – під час повоєнного відновлення економіки.

За результатами компаративного аналізу актів правового регулювання спеціального режиму господарювання у роботі обґрунтовано необхідність актуалізації норм спеціального режиму господарювання шляхом запровадження комплексної моделі його правового регулювання замість наявної розгалуженої моделі для активізації господарської діяльності відповідно до європейської практики, що сприятиме відновлення економіки держави.

На основі дослідження розвитку законодавства про спеціальний режим господарювання виявлено недоліки спеціального правового режиму господарювання, серед яких: 1) фрагментарність, яка обумовлена відсутністю єдиного консолідованого законодавчого акта щодо спеціальних режимів господарювання (окремі питання регламентуються різними за юридичною силою нормативно-правовими актами); 2) відсутність єдиної мети під час здійснення правотворчої діяльності; 3) відсутність комплексного уявлення загального механізму та послідовності застосування того чи іншого виду спеціального режиму господарювання, що призводить до неможливості планування правотворчої діяльності та ухвалення нормативно-правових актів без врахування ступеня їх актуальності; 4) недостатній рівень конкретизації правових норм; 5) декларативний характер окремих норм, що регулюють особливості запровадження спеціальних режимів господарювання

Встановлено, що вирішення вказаних недоліків потребує створення відповідного теоретичного підґрунтя, зокрема, шляхом розробки концептуальних засад правового забезпечення нових спеціальних режимів господарювання, які можуть бути складовою загальної візії відродження економіки України.

У *підрозділі 2.2 «Особливості розвитку законодавства України про спеціальні режими господарювання в умовах воєнного стану»* обґрунтовано необхідність розвитку законодавства про порядок здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану та наголошено на тому, що доцільність та ефективність запровадження спеціального режиму господарювання в умовах воєнного стану залежить від форм та засобів підтримки суб'єктів господарювання, як з боку влади, так і з боку міжнародних партнерів, насамперед з країн Європейського Союзу.

У дисертаційній роботі наголошено на необхідності удосконалення законодавчого забезпечення спеціального режиму господарювання в умовах воєнного стану, зокрема, шляхом: 1) розроблення комплексу заходів, які б унеможлилювали перевищення повноважень з боку органів влади в ситуаціях,

коли обмеження прав громадян і юридичних осіб є вимушеним заходом у разі введення в дію спеціальних правових режимів у силу екстраординарних і форс-мажорних обставин, а внесення змін до Конституції і законів є неможливим; 2) закріплення функцій національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання в особливий період, а також мети й завдання, відповідно до яких дані функції реалізуються в ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» для уточнення специфіки функціонування вказаних об'єктів та суб'єктів; 3) внесення змін до п. 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру» щодо можливості розгляду заяв про надання адміністративних послуг (навіть тих, що було зупинено на час воєнного стану), на територіях, де не ведуться (велися) бойові дії, оскільки така практика паралізує надання вказаних публічних послуг та не сприяє стабілізаційним процесам в провадженні господарської діяльності.

Уточнено класифікацію правових засобів впливу на розвиток законодавства України про спеціальні режими господарювання в умовах воєнного стану шляхом виокремлення двох груп факторів (стримуючих та розвиваючих) та визначено принципи співпраці між Україною та європейськими країнами через війну.

У *підрозділі 2.3 «Засоби державного регулювання господарської діяльності в умовах спеціального режиму господарювання»* досліджено особливості державного регулювання крізь призму спеціального режиму господарювання та відзначено посилення негативних економічних тенденцій через збільшення ролі держави у регулюванні господарської діяльності, оскільки це не сприяє розвитку малого і середнього бізнесу та перешкоджає прозорості регуляторного середовища

У роботі досліджено характеристики засобів державного регулювання господарської діяльності, які було поділено на два види: засоби дозвільного характеру (ліцензування, патентування і квотування, технічне регулювання, застосування нормативів та лімітів) та стимулюючого характеру (державне замовлення, регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, а також надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій). Здійснено дослідження проблематики встановлення та дотримання відповідних нормативів і лімітів, що дозволило дійти висновку про наявність в законодавстві України лімітів (обмежень), які залежать від напряму та виду економічної діяльності.

У роботі обґрунтовано необхідність запровадження засобів державного регулювання господарської діяльності у спеціальному режимі господарювання, заснованих на принципах доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки, до сучасних мінливих умов господарювання, глобалізаційних викликів і суперечностей, кризових явищ за умови конкретики й чіткості в елементах законодавчої бази, завдяки яким реалізація нормативно-

правових актів сприятиме дотриманню суспільних інтересів. Підкреслено значущість державної підтримки вже існуючих та нових суб'єктів господарювання, що сприятиме відродженню національної економічної системи у воєнний та повоєнний час.

У *підрозділі 2.4 «Правова характеристика засобів стимулювання господарської діяльності в умовах спеціального режиму господарювання»* акцентовано увагу на засобах стимулювання господарської діяльності у площині відновлення економіки держави через воєнні події. Досліджено економіко-правові характеристики державної допомоги суб'єктам господарювання, які реалізуються, зокрема, через підтримку середнього та малого підприємництва, допомогу на професійну підготовку працівників, на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць, на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання, на підтримку окремих галузей економіки. Визначено економіко-правовий аспект форм та цілей державної підтримки суб'єктів господарювання.

Надано характеристику правовим засобам стимулювання господарської діяльності у спеціальних режимах господарювання, зокрема засобам державного регулювання, що мають чітко виражений стимулюючий характер для здійснення господарської діяльності (державне замовлення; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій). Визначено зміст кожного зі вказаних правових засобів та запропоновано покласти їх в основу концептуальних засад правового регулювання спеціального режиму господарювання, які враховуватимуть економічні наслідки мілітарного впливу на трансформацію державної економічної політики.

Розділ 3 «Економіко-правовий аспект спеціального режиму господарювання» складається з п'яти підрозділів, присвячених економіко-правовому аналізу результатів запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні (на прикладі територій пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон), ризиків запровадження спеціального режиму господарювання, нормативно-правового забезпечення оцінки економічних збитків через війну стосовно запровадження спеціального режиму господарювання та методичному підходу до оцінювання економічних та соціальних втрат на постраждалих територіях, визначенню економіко-правових передумов запровадження спеціального режиму господарювання на постраждалих територіях України.

У *підрозділі 3.1 «Економіко-правовий аналіз результатів запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні (на прикладі територій пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон)»* зазначено, що серед видів спеціального режиму господарювання, які було запроваджено в Україні, заслуговують особливої уваги саме території пріоритетного розвитку (ТПР) і спеціальні (вільні) економічні зони (СЕЗ) через їх активне використання. В основі даних видів спеціального режиму

господарювання знаходиться економіко-правовий механізм стимулювання розвитку депресивних (проблемних) територій шляхом заохочення діяльності суб'єктів господарювання та інвесторів.

Проведений економіко-правовий аналіз результатів функціонування ТПР та СЕЗ свідчить про наявність контраверсійної оцінки щодо ефективності надання фіскальних пільг в умовах запровадженого спеціального режиму господарювання. За результатами економіко-правового аналізу було встановлено, що протягом 1998-2022 років спостерігалось збільшення обсягів залучених інвестицій, що, безумовно, покращило показники соціально-економічного розвитку певних територій. Наголошено на тому, що у 2005 році законодавцем було скасовано фіскальні пільги через перевищення сум податкових пільг над обсягами сплачених платежів до бюджетів та державних цільових фондів, а збільшення обсягів податкових пільг стало одним із факторів збільшення дефіциту бюджету.

У роботі зазначено, що враховуючи світовий та вітчизняний досвід розбудови ТПР органами державної влади України було передбачено їх формування в межах Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року. В якості стимулюючих засобів було запропоновано використання системи страхування військово-політичних ризиків, податкових пільг, створення індустріальних парків та Фондів консорціумного фінансування, розвитку підприємництва й розвитку інновацій.

Отримані результати економіко-правового аналізу результатів запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні покладено в основу концепту формування нових режимів спеціального господарювання.

У *підрозділі 3.2 «Правовий аналіз ризиків запровадження спеціального режиму господарювання»* наголошено на можливих ризиках запровадження спеціальних режимів господарювання як для держави, так і суб'єктів господарювання, із диференціацією на загальні (майнові, виробничі і торгівельні) та спеціальні (низька ефективність державних гарантій прав суб'єктів господарювання, активізація кібератак (кіберризиків)).

У роботі наголошено, що державні гарантії прав суб'єктів господарювання відзначаються специфічними ознаками: 1) спрямовані на реалізацію, охорону, захист і відновлення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання та інших учасників господарських правовідносин; 2) закріплюються у нормах господарського права; 3) спрямовані на додержання законності та утвердження правопорядку у сфері господарювання.

Спираючись на відкриті дані міжнародної бази Numbeo встановлено, що, через активізацію збройної агресії з боку РФ, у 2022 році в Україні спостерігається підвищення рівня економічної злочинів у сфері господарювання, зокрема кіберзлочинності, що посилює кіберризики. У зв'язку з цим запропоновано уточнити їх класифікацію шляхом виділення нової класифікаційної ознаки – за видом спеціального режиму господарювання.

У *підрозділі 3.3 «Нормативно-правове забезпечення оцінки економічних збитків через війну у контексті запровадження спеціального режиму господарювання»* зауважено, що обсяги збитків через війну впливатимуть на формування та запровадження нових видів спеціального режиму господарювання на постраждалих територіях та визначення відповідних норм.

Встановлено, що нормативно-правова база для визначення збитків, завданих збройною агресією проти України, ще формується. Відповідно, здійснено порівняльний аналіз методик (методичних підходів) до оцінки втрат та обсягу збитків, завданих збройною агресією з боку Російської Федерації, розроблених за період 2014-2022 рр., що дозволило встановити їх націленість на визначення загальної суми збитків від війни без врахування територіального аспекту. Аргументовано, що методичний підхід до оцінювання економічних та соціальних втрат має відповідати підходам, які використовуються у міжнародній практиці, в т.ч. Світовим банком.

У *підрозділі 3.4 «Методичний підхід до оцінювання економічних та соціальних втрат на постраждалих територіях»* запропоновано методичний підхід до оцінювання економічних та соціальних втрат на постраждалих територіях України для визначення обсягів шкоди, яку завдала Російська Федерація шляхом знищення або руйнування інфраструктурних об'єктів (соціальних, транспортних, освітніх, житлових, виробничих тощо).

Запропонований методичний підхід може бути використаний для оцінки економічних та соціальних втрат регіону, району або територіальної громади, що сприятиме виокремленню найбільш постраждалих локальних територій. Розроблений методичний підхід включає декілька складових: терміни, мету оцінки, напрями оцінки, інформаційну базу, результат проведення оцінки збитків, оцінку збитків, звіт про оцінку збитків, виконавців тощо. Аргументовано важливість юридичного значення оцінки збитків як критерія визначення потреби у запровадженні спеціального режиму господарювання на певній території.

У *підрозділі 3.5 «Економіко-правові передумови запровадження спеціального режиму господарювання на постраждалих територіях України»* проаналізовано економіко-правові передумови запровадження спеціального режиму господарювання та наголошено, що найсильніше постраждали східні та південні регіони України, що потребує окремої комплексної економічної оцінки, яку можна провести за допомогою комплементарних показників та відкритих даних бюджетної системи України.

Аргументовано, що потенційними регіонами-претендентами на запровадження спеціального режиму господарювання у повоєнний час після деокупації будуть Автономна Республіка Крим та окремі райони Донецької та Луганської областей через їх відірваність від правового та економічного простору України, тобто території з особливими умовами для розвитку.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що в проаналізованих регіонах України (Київському, Чернігівському, Сумському, Харківському, Луганському, Донецькому, Запорізькому і Одеському) через

військові дії відбулось розбалансування соціально-економічної сфери, проте місцеві суб'єкти господарювання намагаються відновити бізнес шляхом активного використання податкових пільг.

Зауважено, що найбільший обсяг податкових пільг припадає на податок на додану вартість, на другому місці з великим відривом – податок на майно, на третьому – податок на прибуток, тобто на загальнодержавні податки. Аргументовано, що після закінчення війни відновлення потенціалу певних територій України неможливий без запровадження резильєнтних економіко-правових інструментів, зокрема спеціального режиму оподаткування, враховуючи значний обсяг втрат та збитків.

Розділ 4 «Спеціальні режими господарювання в контексті трансформації державної економічної політики в умовах воєнного стану» складається з трьох підрозділів, присвячених нормативно-правовому забезпеченню спеціальних режимів господарювання в контексті трансформації державної економічної політики в умовах воєнного стану, основним етапам інтеграції нормативно-правового забезпечення спеціальних режимів господарювання у державну економічну політику, економіко-правовому інструментарію спеціальних режимів господарювання у контексті трансформації державної економічної політики України на засадах сталого розвитку, вдосконаленню правового регулювання спеціальних режимів господарювання крізь призму розвитку цифрової економіки та розробці Концепту формування нових спеціальних режимів господарювання.

У підрозділі 4.1.1 «Нормативно-правове забезпечення спеціальних режимів господарювання в контексті трансформації державної економічної політики в умовах воєнного стану» розглянуто системоутворюючі види державної економічної політики (структурно-галузева, інвестиційна, амортизаційна, цінова, антимонопольно-конкурентна, бюджетна, податкова, грошова-кредитна, валютна, зовнішньоекономічна й політика інституційних перетворень) та встановлено, що сучасна економічна політика держави спрямована на модернізацію господарських процесів і явищ з метою подолання наслідків війни. Зауважено, що в Національній економічній стратегії на період до 2030 року відбиваються сучасні вектори економічного розвитку держави, а засади політики відновлення територій регіонів, районів та територій, на яких розміщуються територіальні громади, визначено в державній регіональній політиці, метою якої є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності.

Встановлено, що всі нормативно-правові акти, які було прийнято після початку війни, не передбачають створення спеціальних правових механізмів щодо активізації господарювання на певних територіях, тільки в ст. 11² Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» передбачено, що для планування відновлення та стимулювання розвитку регіонів та територій можливе запровадження органами виконавчої влади і

органами місцевого самоврядування спеціальних механізмів та інструментів. Зауважено, що окремі проекти стосовно спеціальних режимів господарювання запропоновано в Національних програмах, які входять до Плану відновлення України. Наголошено, що з метою подолання наслідків військових дій на окремих локальних територіях регіонів та районів в залежності від їх соціально-економічного стану може бути запроваджений певний різновид спеціального режиму господарювання (заохочувально-обмежувальний, заохочувальний та обмежувальний).

У *підрозділі 4.1.2 «Основні етапи інтеграції нормативно-правового забезпечення спеціальних режимів господарювання у державну економічну політику»* визначено основні чотири етапи й принципи інтеграції нормативно-правового забезпечення спеціальних режимів господарювання у державну економічну політику (орієнтованості регулювання на досягнення стратегічних цілей розвитку, підпорядкованості стратегічним цілям суспільного розвитку, прозорості й відкритості прийняття та реалізації повоєнних заходів, своєчасності прийняття повоєнних заходів, узгодженості та скоординованості з міждержавними антикризовими програмами) та наголошено на доцільності подальшої модернізації господарського законодавства України щодо спеціальних режимів господарювання.

У роботі аргументовано, що сучасний стан правового регулювання, організації та безпосереднього регулювання господарської діяльності характеризується низкою проблем, які слід враховувати у межах законотворчої роботи, зокрема: зменшення податкового навантаження на малий і середній бізнес та встановлення обґрунтованих ставок єдиного податку відповідно до потреб місцевих бюджетів, використання податкових пільг. Враховуючи економічні, соціальні та екологічні виклики, які постали перед Україною та останні зміни у чинному законодавстві у роботі визначено, що в державі змінилась сама філософія розвитку територій – від територіально-галузевого підходу до суто територіального, з акцентом на регіони та території, які постраждали від бойових дій. Аргументовано, що на трансформацію державної економічної політики України принципово вплинула війна, яка поглибила асиметрію у соціально-економічному розвитку локальних територій регіонів та районів через руйнування або знищення об'єктів інфраструктури в територіальних громадах.

У *підрозділі 4.1.3 «Економіко-правовий інструментарій спеціальних режимів господарювання у контексті трансформації державної економічної політики України на засадах сталого розвитку»* зазначено, що скасування ст. 415 ГК України щодо територій пріоритетного розвитку та законів щодо спеціальних (вільних) економічних зон створило прогалину у чинному законодавстві, яке не сприяє реалізації цілей сталого розвитку. У роботі досліджено цілі (напрями) трансформації державної економічної політики на засадах сталого розвитку «Інвестиційна привабливість» і «Регіональний розвиток» та аргументовано, що через мілітарний вплив мають бути розроблені плани відновлення та розвитку регіонів, а також територіальних громад, які

враховуватимуть цілі сталого розвитку. Зауважено, що важливим економіко-правовим інструментом імплементації цілей сталого розвитку має стати запровадження спеціальних правових режимів господарювання.

У роботі встановлено, що до сучасних економіко-правових інструментів спеціальних режимів господарювання у контексті трансформації державної економічної політики України на засадах сталого розвитку належать засоби інвестиційно-інноваційного, фінансового, організаційно-правового впливу (фінансовий лізинг, аутсорсинг, револьверні фонди, краудфандинг, соціальне підприємництво, інформаційний супровід і координація господарської діяльності) та виділено інституційну складову спеціальних режимів господарювання, а саме індустріальні парки, агенції місцевого економічного розвитку, центри залучення інвестицій, бізнес-інкубатори, кооперативи, кластери.

У *підрозділі 4.2 «Вдосконалення правового регулювання спеціальних режимів господарювання крізь призму розвитку цифрової економіки»* розкрито роль держави у розбудові цифрової економіки та за результатами проведеного аналізу правового регулювання розвитку цифрової економіки в контексті запровадження спеціальних правових режимів господарювання отримано висновки, що окремі елементи проєкту «Цифрова держава» мають бути притаманні спеціальним правовим режимам господарювання (електронний бізнес, електронна транспортна система, електронна освіта тощо). Доводиться, що країна продовжує розвиток цифрової економіки, попри війну, а регіони та територіальні громади активно впроваджують цифрові технології, про що свідчать досліджені кейси та затверджені регіональні програми інформатизації в деяких областях України.

Аргументовано, що впровадження інформаційних технологій сприятиме створенню та запровадженню нових спеціальних правових режимів господарювання, враховуючи позитивний досвід використання правового режиму Дія.City та унікальність його податкового механізму. Наголошено, що вдосконалення правового регулювання спеціальних правових режимів господарювання передбачає внесення змін до Податкового кодексу України в частині пільг на рівні загальнодержавних податків, оскільки місцеві податки й збори та пільги, які регулюються в межах повноважень органів місцевого самоврядування, не спроможні самостійно стимулювати залучення великих обсягів інвестицій та здійснювати відновлення територій, зокрема шляхом гуманітарного розмінування.

У *підрозділі 4.3 «Концепт формування нових спеціальних режимів господарювання»* розроблено концепт формування нових спеціальних режимів господарювання, який представляє собою сукупність елементів та логіку обґрунтування доцільності запровадження нових спеціальних правових режимів господарювання на територіях певних функціональних типів та передбачає цифровізацію господарських процесів.

Доводиться, що через глибоку асиметрію в соціально-економічному розвитку локальних територій певні різновиди спеціального режиму

господарювання (заохочувально-обмежувальний, заохочувальний та обмежувальний) можуть бути застосовані на територіях різних функціональних типів з використанням засобів (у т.ч. цифрових) стимулювання та/або обмежень щодо функцій органів місцевої влади й суб'єктів господарювання. Аргументовано, що нові спеціальні правові режими господарювання мають корелювати з характеристиками, цілями та завданнями розбудови того чи іншого функціонального типу територій, на яких вони будуть запроваджені.

Встановлено, що для територій з особливими умовами для розвитку (деокуповані території окремих районів Луганської і Донецької областей та територія Автономної Республіки Крим) доцільним є запровадження заохочувально-обмежувального спеціального режиму господарювання з метою стимулювання економічної діяльності та забезпечення мінімального рівня соціально-економічного розвитку, враховуючи природні, демографічні, міжнародні, безпекові чи інші об'єктивні обмеження щодо використання потенціалу територій, зокрема через замінування. Наголошено, що для таких функціональних типів як регіональні полюси зростання й території сталого розвитку доцільним є запровадження окремих економіко-правових інструментів замість спеціальних правових режимів господарювання.

Визначено завдання, вирішенню яких має сприяти впровадження нових спеціальних правових режимів господарювання та запропоновано проведення моніторингу результатів їх функціонування, який ґрунтується на визначених принципах. Для проведення моніторингу результатів функціонування спеціальних правових режимів господарювання встановлено ключові показники та здійснено їх систематизацію за предметним критерієм. Додатково визначено цілі проведення моніторингу результатів запровадження спеціальних режимів господарювання та основні показники місцевого розвитку, які відбиваються в економічному профілі та інвестиційному паспорті територіальних громад.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення важливої наукової проблеми, яка полягає у розробленні концептуальних засад запровадження спеціальних режимів господарювання в контексті трансформації державної економічної політики в умовах воєнного стану, поглибленні наукових знань про спеціальні режими господарювання.

1. Дослідження теоретичних підходів до розуміння сутності спеціального режиму господарювання свідчить про дискусійність наукових поглядів на змістовне наповнення терміну «спеціальний режим господарювання». Виокремлено такі теоретичні підходи до розуміння сутності спеціального режиму господарювання: інституційний, змістовний, інструментальний, територіально-галузевий, міждисциплінарний (комплексний). Аналіз

основних положень зазначених підходів дозволив уточнити визначення спеціального режиму господарювання, під яким слід розуміти правовий режим, який запроваджує особливий порядок здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, щодо певного кола осіб, який характеризується пільговою, обмежувальною або змішаною направленістю правового впливу на господарські відносини для досягнення визначеної мети у соціально-економічному розвитку. Наголошено, що спеціальний режим господарювання має комплексний та унікальний характер.

2. Спеціальний режим господарювання, як інститут господарського права, має складну архітектуру, фундамент якої становлять такі ключові елементи як види й типи, цілі, принципи, функції, сукупність яких дозволила встановити особливості структурної будови спеціального режиму господарювання, які обумовлені характеристиками функціональних типів територій та соціально-економічним станом регіонів, районів та територіальних громад. Класифікаційний поділ територій зі спеціальним режимом господарювання запропоновано розглядати з точки зору територіального підходу, що обумовлюється положеннями сучасної державної регіональної політики. В основу такої класифікації покладено фасетний метод, що дало можливість визначити десять територій/зон з особливими умовами господарювання, а саме: 1) території, де запроваджено заохочувально-обмежувальні заходи (санітарно-захисні, водоохоронні зони, зони санітарної охорони, території і об'єкти природно-заповідного фонду України, курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні та інші території і об'єкти, що особливо охороняються), 2) спеціальні економічні зони, 3) вільна митна зона, 4) експортна зона, 5) транзитна зона, 6) технополіс, 7) зона вільної торгівлі, 8) митний союз, 9) індустріальний парк і 10) транскордонний індустріальний.

Спеціальний режим господарювання займає особливе місце серед господарсько-правових інститутів, ідентифіковано його найбільш міцні зв'язки з господарсько-правовим інститутом підприємництва, який має визначальне значення для останнього з огляду на його юридичну природу, а найбільш спорідненими виступають функціональні зв'язки спеціального режиму господарювання з інститутами правового забезпечення зовнішньоекономічної, інвестиційної, інноваційної, діяльності та, відповідними господарсько-правовими підгалуззями, серед яких митне й податкове право.

3. На основі аналізу досвіду використання спеціального режиму господарювання у країнах ЄС виявлено основні недоліки правового регулювання, а саме: незбалансованість як економіко-правових, так і організаційно-правових складових спеціального режиму господарювання негативно позначається на ефективності його застосування та не сприяє досягненню цілей його впровадження. Відповідно, у процесі вдосконалення правового регулювання спеціальних режимів господарювання в Україні запропоновано враховувати досвід Хорватії в частині вчасного запровадження спеціальних режимів господарювання та застосування виключно стимулюючих засобів.

4. На основі компаративного аналізу актів правового регулювання спеціального режиму господарювання виокремлено його види за територіальною ознакою: спеціальні (вільні) економічні зони, території пріоритетного розвитку (положення щодо яких нині втратили свою чинність), виключна (морська) економічна зона, здійснення господарської діяльності на державному кордоні України, в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються. Розвиток законодавства про спеціальні (вільні) економічні зони і території пріоритетного розвитку містить чотири хронологічні етапи. Актуалізацію норм спеціального режиму господарювання може бути здійснено через запровадження комплексної моделі його правового регулювання, враховуючи недоліки чинних спеціальних правових режимів господарювання.

5. Дослідження особливостей становлення та розвитку чинного законодавства у сфері регулювання спеціального режиму господарювання в умовах воєнного стану дозволило встановити суттєві недоліки й прогалини та запропонувати шляхи вдосконалення нормативно-правової бази. Доцільність та ефективність запровадження спеціального режиму господарювання в умовах воєнного стану залежить від форм та засобів підтримки суб'єктів господарювання як з боку влади, так і з боку міжнародних партнерів. Проведена класифікація правових засобів впливу на розвиток законодавства щодо здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану містить дві групи факторів (стримуючі та розвиваючі) та враховує принципи співпраці між Україною та європейськими країнами через війну.

6. Засоби державного регулювання господарської діяльності у спеціальному режимі господарювання було поділено на два класи: засоби дозвільного характеру (ліцензування, патентування і квотування, технічне регулювання, застосування нормативів та лімітів) та стимулюючого характеру (державне замовлення, регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, а також надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій), які мають бути засновані на принципах: доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки, до сучасних мінливих умов господарювання, глобалізаційних викликів і суперечностей, кризових явищ за умови конкретики й чіткості в елементах законодавчої бази, завдяки яким реалізація нормативно-правових актів сприятиме дотриманню суспільних інтересів.

7. Окрему увагу приділено правовій характеристиці засобів стимулювання господарської діяльності у спеціальних режимах господарювання, до яких віднесено: підтримку середнього та малого підприємництва, допомогу на професійну підготовку працівників, на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць, на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання, на підтримку окремих галузей економіки. Саме засоби державного регулювання, які мають чітко виражений стимулюючий характер для ведення господарської діяльності, було використано для формування

концептуальних засад правового регулювання спеціального режиму господарювання в контексті трансформації державної економічної політики в умовах воєнного стану.

8. З метою дослідження результатів запровадження спеціальних режимів господарювання в Україні (на прикладі територій пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон) проведено економіко-правовий аналіз показників їх функціонування та встановлено наявність контраверсійної оцінки щодо ефективності використання пільгових механізмів.

9. Наголошено на можливих ризиках запровадження спеціальних режимів господарювання як для держави, так і суб'єктів господарювання, із диференціацією на загальні (майнові, виробничі і торгівельні) та спеціальні (низька ефективність державних гарантій прав суб'єктів господарювання, активізація кібератак (кіберризиків)).

10. Відзначається, що передумовою запровадження спеціального режиму господарювання є обсяги економічних збитків через війну, завданих певним територіям. Порівняльний аналіз методик (методичних підходів) до оцінки втрат та обсягу збитків, завданих збройною агресією з боку Російської Федерації, розроблених за період 2014-2022 рр. дозволило встановити їх націленість на визначення загальної суми збитків від війни без врахування територіального аспекту. Відзначається, що чинні методики (методичні підходи) до оцінки втрат та обсягу збитків, завданих російською збройною агресією, складаються з відповідних розділів, які використовуються у міжнародній практиці, в т.ч. Світовим банком.

11. Запропоновано методичний підхід до оцінювання завданих збройною агресією проти України економічних та соціальних втрат на певних територіях, на яких може бути запроваджено спеціальний режим господарювання. Зокрема, методичний підхід включає декілька складових, а саме: терміни, мету, напрями, інформаційну базу, результат проведення оцінки збитків, оцінку збитків, звіт про оцінку збитків, виконавців.

12. Визначено економіко-правові передумови запровадження спеціального режиму господарювання за результатами попереднього аналізу показників бюджету постраждалих регіонів через війну (Київського, Чернігівського, Сумського, Харківського, Луганського, Донецького, Запорізького й Одеського). На основі дослідження встановлено, що основними претендентами на запровадження спеціального режиму господарювання після деокупації слід вважати Автономну Республіку Крим та окремі райони Донецької та Луганської областей через їх відірваність від правового та економічного простору України та доцільність відновлення потенціалу цих територій шляхом використання економіко-правових інструментів.

13. Аргументовано, що нормативно-правове забезпечення спеціального режиму господарювання в контексті трансформації державної економічної політики через війну спрямоване на модернізацію господарських процесів і явищ з метою подолання наслідків військових дій на певних локальних територіях регіонів й районів та визначення територій, на яких може бути

запроваджений спеціальний режим господарювання в залежності від їх соціально-економічного стану. На основі аналізу правотворчої практики у частині спроб реалізації норм пріоритетного регіонального розвитку для територій, звільнених з окупації та територій, де велись бойові дії (на прикладі Чернігівщини), сформульовано висновок про недостатній рівень нормативно-правового забезпечення щодо створення спеціальних правових механізмів для активізації господарювання на певних територіях в умовах трансформації державної економічної політики.

14. Встановлено основні чотири етапи й принципи інтеграції нормативно-правового забезпечення спеціальних режимів господарювання у державну економічну політику. Врахування викликів, що постали перед Україною, дало можливість виявити низку проблем нормативно-правового забезпечення спеціальних режимів господарювання та констатувати зміну філософії розвитку територій – від територіально-галузевого підходу до суто територіального, з акцентом на регіони та території, які постраждали від бойових дій.

15. Обґрунтовано, що внаслідок скасування правових норм щодо територій пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон, створюються перешкоди на шляху до реалізації цілей сталого розвитку. Результати аналізу цілей (напрямів) трансформації державної економічної політики на засадах сталого розвитку «Інвестиційна привабливість» і «Регіональний розвиток» дали можливість визначити економіко-правовий інструментарій спеціальних режимів господарювання, до яких належать засоби інвестиційно-інноваційного, фінансового, організаційно-правового впливу (фінансовий лізинг, аутсорсинг, краудфандинг, соціальне підприємництво, інформаційний супровід і координація господарської діяльності) та виділити інституційну складову спеціальних режимів господарювання, а саме індустріальні парки, агенції місцевого економічного розвитку, центри залучення інвестицій, бізнес-інкубатори, кооперативи, кластери.

16. На основі розкриття ролі держави у розбудові цифрової економіки та результатів аналізу правового регулювання розвитку цифрової економіки сформульовано висновок про те, що окремі елементи проєкту «Цифрова держава» мають бути притаманні спеціальним правовим режимам господарювання (електронний бізнес, електронна транспортна система, електронна освіта тощо). Дослідження розвитку цифрової економіки, який екстраполюється на рівень регіонів і територіальних громад, дозволило окреслити шляхи вдосконалення правового регулювання спеціальних правових режимів господарювання в частині внесення змін до Податкового кодексу України.

17. Розроблено концепт формування нових спеціальних режимів господарювання в умовах воєнного стану, в основі якого – сукупність елементів та логіка обґрунтування доцільності запровадження нових спеціальних правових режимів господарювання на територіях певних функціональних типів, що передбачає цифровізацію господарських процесів.

Результати аналізу економіко-правових передумов запровадження спеціальних режимів господарювання в регіонах України дозволили наголосити на доцільності запровадження заохочувально-обмежувального спеціального режиму господарювання на територіях з особливими умовами для розвитку, що дало можливість визначити завдання для нових спеціальних правових режимів господарювання, цілі та принципи проведення моніторингу результатів їх функціонування відповідно до встановлених ключових показників, які систематизовано за предметним критерієм.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії (розділи у колективних монографіях)

1. Серебряк С. В. Класифікація територій України, на яких запроваджено спеціальний правовий режим економічної діяльності. Тým autorů. Moderní aspekty vědy: XXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. str. С. 399–411.

2. Серебряк С. В., Гречана С. І. Нормативно-правове забезпечення оцінки економічних збитків через війну як передумова запровадження спеціальних правових механізмів господарювання. Economy, finance, law: current problems and development prospects: collective monograph. Anisiia Tomanek OSVČ. 2023. P. 54–98.

Особистий внесок: проведено моніторинг чинних нормативно-правових актів щодо оцінки економічних збитків через війну.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

3. Серебряк С. В. Економіко-правовий ретроаналіз створення територій пріоритетного розвитку в Україні в контексті спеціального режиму господарювання. *European reforms bulletin*. 2021. № 4. P. 79–85.

4. Sieriebriak S., Zabłodska I., Rohozian Y., Plietnov M., Vakhlakova V. Special mode of economic development of European countries in the post-war period: legal experience. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11 (57). P. 162–171. (*Web of Science*).

DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.57.09.17>

Особистий внесок: висвітлено правовий аспект особливого режиму економічного розвитку європейських країн у повоєнний (постконфліктний) час.

5. Sieriebriak S., Ilchenko H., Hryhorenko O., Pavliuchenko Y., Babiuk A. Carrying out economic activity in war conditions: legal aspect. *Journal of*

interdisciplinary research. 2022. Vol. 12. Is. 2. Special issue XXXI. P. 41–46. (**Web of Science**).

DOI: <https://doi.org/10.33543/120231>

Особистий внесок: визначено правові особливості здійснення господарської діяльності в умовах війни.

6. Sieriebriak S. Peculiarities of the formation of state policy in the field of special regimes of economic activity. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9. Is. 2. P. 186–192. (**Web of Science**).

DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-2-186-192>

7. Sieriebriak S., Zabłodska I., Rohozian Y., Khandii O., Litvinova I. European Experience in the Construction of Territories with Special Economy Regime after an Armed Conflict: A Trajectory of Sustainability. *Problemy ekorozwoju*. 2023. Vol. 18 (1). P. 51–60. (*Scopus*, **Web of Science**).

DOI: <https://doi.org/10.35784/pe.2023.1.05>

Особистий внесок: досліджено європейські кейси щодо забудови територій з особливим режимом економіки після збройного конфлікту.

8. Sieriebriak S., Veselovska, N., Petkov, V., Dovban, I., Udod, A. Crime prevention in special (free) economic zones. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41. Is. 77. P. 369–389. (**Web of Science**).

DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.25>

Особистий внесок: проведено аналіз злочинності в спеціальних (вільних) економічних зонах.

9. Серебряк С. В. Основні напрямки модернізації державної політики у сфері спеціальних режимів господарювання. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 1 (53). P.315–321.

DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.1.47>

10. Sieriebriak S., Kirin R., Yevstihnieiev A., Vyprytskyi A. Legal aspects of mining in Ukraine: European integration vector. *Mining of Mineral Deposits*. 2023. Vol. 17. Is. 2. P. 44–52. (*Scopus*, **Web of Science**).

DOI: <https://doi.org/10.33271/mining17.02.044>

Особистий внесок: проаналізовано правові аспекти умов господарювання в контексті Євроінтеграції.

11. Серебряк С. В. Функціонування територій пріоритетного розвитку в Україні в повоєнний період. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 2 (54). С. 166–177. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.2.24>

12. Sieriebriak S., Gevko V., Brusakova O., Posykaliuk O., Hrudnytskyi V. Transformation of international forms of legal regulation of corporate relationships. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 (78). P. 63–76. (**Web of Science**).

DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.04>

Особистий внесок: проаналізовано міжнародні форми правового регулювання корпоративних відносин та їх роль в господарюванні.

Статті у наукових фахових виданнях України

13. Серебряк С. В. Науково-теоретичні аспекти дослідження сутності правового режиму у площині господарського права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 417–420.

DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.04>

14. Серебряк С. В. Модернізація правового регулювання територій пріоритетного розвитку: виклики сучасності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 2. Т. 2. С. 323–333.

URL: http://nvppp.in.ua/vip/2017/2-2/2-2_2017.pdf

15. Серебряк С. В. Понятійно-категоріальний апарат спеціального режиму господарювання: окремі аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 499–502.

URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/08/Porivnyalno-analitichne-pravo-4-2018_1.pdf

16. Серебряк С. В. Теоретичні підходи до розуміння сутності спеціального режиму господарювання як економіко-правової категорії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2019. Вип. 57. Т. 2. С. 169–173.

URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/08/Uzhgorod-pravo-57_2019_T-2_1.pdf

17. Серебряк С. В. Функціональні зв'язки спеціального режиму господарювання в системі господарського права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 4. С. 942–949.

URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/PAP-4_20201.pdf

18. Серебряк С. В. Архітектонічні аспекти спеціального режиму господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2020. Вип. 61. Т. 2. С. 165–169.

URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/09/Syeryebryak.pdf>

19. Серебряк С. В. Розвиток законодавства про спеціальний режим господарювання: територіальний аспект. *Наукові перспективи*. 2022. № 7 (25). С. 369–382. DOI: 10.52058/2708-7530-2022-7(25)-369-382.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25))

20. Серебряк С.В. До визначення правової природи поняття “спеціальний режим” у сфері господарювання. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 1 (43). С. 80–90.

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2022-43-1-80-90>

21. Sieriebriak S. Features of the establishment and development of the legislation of Ukraine on the procedure for carrying out economic activities under the conditions of marital state. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2022. Вип. 3(99). С. 208–214.

DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.99.208-215>

22. Sieriebriak S. Special economic regime: content and place in the system of economic legislation. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 175–178.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/38>

23. Sieriebriak S. Modernization of state economic policy by implementation of the special economic activity regime. *Internauka. Series: Juridical Sciences*. 2022. № 10. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/law2022/10/8323>

DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-10-8323>

24. Серебряк С. В. Трансформація державної економічної політики України в контексті запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання. *Актуальні питання у сучасній науці. Право*. 2023. № 2 (8). С. 151–167.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2\(8\)-236-250](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2(8)-236-250)

25. Серебряк С. В. Відображення розвитку правового забезпечення спеціальних режимів господарювання в програмних документах. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Т 1. С. 133–140.

DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.21>

26. Серебряк С. В. Порядок здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану: аспекти правової регламентації. *Академічні візії*. 2023. Вип. 17. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/177>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7919988>.

27. Серебряк С. В. Правове регулювання розвитку цифрової економіки в контексті запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання. *Інтернаука. Юридичні науки*. 2023. № 3.

DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-3-8642>

28. Серебряк С. В. Компаративний аналіз актів правового регулювання спеціального режиму господарювання: територіальний підхід. *Академічні візії*. 2023. Вип. 18. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/350>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7919988>.

29. Серебряк С. В. Правове забезпечення модернізації державної політики щодо спеціальних режимів господарювання в сучасних умовах. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 28. С. 68–75.

DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.28.09>

30. Серебряк С. В. Концепт формування нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 4. С. 49–53.

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.11>

31. Серебряк С. В. Гарантії при запровадженні спеціальних режимів господарювання: переосмислення підходів до розуміння. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 1 (45). С. 101–110.

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-101-110>.

32. Серебряк С. В. Сутнісні аспекти поняття “спеціальний правовий режим господарювання”. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 253–257.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/57>

33. Серебряк С. В. Економіко-правові передумови запровадження спеціальних режимів господарювання у післявоєнний період. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 208–213.

DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.33>.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

34. Sieriebriak S. V. Complementary components of the special economy regime. *Modern research in world science: the 6 th Internat. scient. and pract. conf.* (Lviv, Sept. 4–6, 2022). Lviv: SPC, 2022. P. 832–835.

URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-4-6.09.2022.pdf>

35. Серебряк С. В. Аналіз злочинності як передумови запровадження спеціального режиму господарювання. *Реформування законодавства в контексті проведення державних реформ: матеріали наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 16-17 вер. 2022 р.). Одеса: Молодий вчений, 2022. С.77–80.

URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/book/9>

36. Sieriebriak S. V. Legal content of the special economic activity regime in the context of state economic policy. *Science and technology: problems, prospects and innovations: proceedings of the 1st Internat. scient. and pract. conf.* CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2022. P. 505–508.

URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-19-21-10-2022-osaka-yaponiya-arhiv/>

37. Серебряк С. В. Методичний підхід до оцінювання економічних та соціальних втрат локальних територій задля запровадження спеціального режиму господарювання. *Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах: зб. тез допов. міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Рівне, 10 січ. 2023 р.). Рівне: ЦФЕНД, 2023. С.76–77.

URL: <http://www.economics.in.ua/2023/01/blog-post.html>

38. Серебряк С. В. Моніторинг результатів запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання. *Innovations and prospects in modern science: the 6th Internat. scient. and pract. conf.* (Stockholm, June 5–7, 2023). Stockholm: SPC, 2023. P. 621–623.

URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovations-and-prospects-in-modern-science-5-7-06-2023-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>

39. Серебряк С. В. Спеціальний режим господарювання у парадигмі відновлення економіки України: податковий аспект. *Modern problems of*

science, education and society: the 7th Internat. scient. and pract. conf. (Kyiv, Sept. 11–13, 2023). Kyiv: SPC “Sci-conf.com.ua”, 2023. С. 559–561.

URL:<https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/MODERN-PROBLEMS-OF-SCIENCE-EDUCATION-AND-SOCIETY-11-13.09.23.pdf>

40. Серебряк С. В. Особливості правової регламентації засобів регулюючого впливу держави у спеціальному режимі господарювання. *Сталий розвиток держави і права в умовах глобалізаційних процесів*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15–16 вер. 2023 р.). Одеса: Молодий вчений, 2023. С. 43–46.

URL:<https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/book/58>

41. Серебряк С. В. Види спеціальних режимів господарювання на територіях різних функціональних типів в умовах мілітарного впливу. *Розвиток України в умовах мілітарного впливу: соціально-правові, економічні та екологічні аспекти*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 бер. 2023 р.). У 2-х томах. Том 2. За заг. ред. Устименка В.А.; ред.-упоряд.: Градобоева Є.С., Ілларіонов О.Ю., Санченко А.Є. Київ: ВАІТЕ, 2023. С.193-197.

URL:https://hozpravoreposit.kyiv.ua/bitstream/handle/765432198/214/DevelopmentOfUkraine_vol2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

АНОТАЦІЯ

Серебряк С.В. Концептуальні засади функціонування спеціального режиму господарювання у сучасних умовах розвитку держави. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України». – Київ, 2023.

Дисертацію присвячено дослідженню науково-теоретичних, законодавчих та практичних проблем правового регулювання функціонування спеціального режиму господарювання. У роботі досліджено теоретичні підходи до розуміння сутності спеціального режиму господарювання, визначено його архітектоніку та місце в системі господарського законодавства. Проаналізовано досвід його використання в європейській правовій парадигмі. Проведено економіко-правовий аналіз результатів функціонування спеціальних режимів господарювання в Україні та встановлено економіко-правові передумови його запровадження на постраждалих територіях. Визначено напрями вдосконалення правового регулювання та запропоновано концепт формування нових спеціальних правових режимів господарювання у сучасних умовах розвитку держави.

Ключові слова: правове регулювання, спеціальний режим господарювання, економіко-правові інструменти, державна економічна

політика, територіальний підхід, економічні передумови, методичний підхід, засоби державного регулювання, економіко-правовий аналіз, цифрова економіка, концепт.

ANNOTATION

Sieriebriak S.V. Conceptual foundations of the special regime of economic activity in the current conditions of the state development. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a Doctor degree of Juridical Science. Specialty 12.00.04 – Economic law; Economic Procedural law. – State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine». – Kyiv, 2023.

The thesis is devoted to the study of scientific, theoretical, legislative and practical issues of legal regulation of the implementation of the special regime of economic activity. The author examines theoretical approaches to understanding the essence of the special regime of economic activity and defines its architectonics and experience in the European legal paradigm.

In the study author provides a comparative analysis of the acts of legal regulation of the special regime of economic activity for restoring the state economy as well as economic and legal analysis of the introduction results of a special regime of economic activity in Ukraine.

The author characterizes the normative and legal framework for the assessment of economic losses due to war in relation to the special regime of economic activity and substantiates the methodical approach to the assessment of economic and social losses in the affected territories of Ukraine.

The author proposes the concept of forming new special legal regimes of economic activity based on digitalization as well as introduction the incentive-restrictive special regime of economic activity in the territories with special conditions of development. It was possible to define the tasks for the new special legal regime of economic activity, the goals and principles of monitoring the results of its functioning in accordance with the established key indicators.

Key words: legal regulation, special regime of economic activity, economic and legal instruments, state economic policy, territorial approach, economic prerequisites, methodical approach, means of state regulation, economic and legal analysis, digital economy, concept.